

ГРОШОВО-КРЕДИТНА, ІНВЕСТИЦІЙНА ТА ІННОВАЦІЙНА ПОЛІТИКА

УДК 336.2

С. О. Давидков

аспірант
Класичний приватний університет

ПІДХІД ДО ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ

Статтю присвячено оцінюванню ефективності здійснюваної податкової політики та її впливу на соціально-економічний розвиток країни. Запропоновано для визначення спроможності податкової політики виконувати покладені на неї завдання використовувати систему показників, яка дає змогу визначити фіскальну ефективність податкової політики, її вплив на соціально-економічний розвиток країни, а також ефективність використання податків та зборів.

Ключові слова: соціально-економічний розвиток, податки, податкова політика, ефективність, фіскальна ефективність.

I. Вступ

Складні умови сьогодення, невирішені соціальні та економічні проблеми потребують невідкладних дій держави щодо поліпшення ситуації. Як ніколи актуальним є питання щодо наповнення бюджету, що вимагає збалансованих рішень, які б враховували інтереси всіх суб'єктів податкових відносин. Тривалий час залишаються невирішеними проблеми господарювання малих і середніх підприємств, застарілі підходи та бюрократія не сприяють поліпшенню інвестиційного клімату. У таких умовах постає питання щодо оцінювання впливу податкової політики на загальне соціально-економічне становище, визначення ефективності запровадженої податкової політики, розробки заходів для її поліпшення. Податкова політика має стати ефективним інструментом вирішення соціально-економічних, екологічних проблем і стимулювати інвестиційні та інноваційні процеси перетворення держави.

Дослідженням податкової політики присвячені праці багатьох учених, зокрема Г. Білецької [1], Т. Журавльової [6], А. Скрипника [10], А. Соколовської [11] та ін. Роль податкової політики та необхідність урахування як економічної, так і соціальної ефективності в забезпеченні розвитку держави, добробуту населення визначено в працях Г. Герасименко [2], А. Крисоватого [7] та ін. І. Цимбалюк критерієм ефективності ведення податкової політики вважає податкове навантаження [14]. У праці [9] І. Горський для оцінювання ефективності податкової політики пропонує використовувати такі виробничі показники: динаміку й структуру основного

капіталу та інвестицій, прибуток і його використання, регіональні й галузеві пропорції тощо. З показників соціального розвитку – характеристики рівня життя, такі як: доходи, заробітна плата, споживання, заощадження тощо. Екологічну складову податкової політики досліджують О. Тищенко [12] та ін.

II. Постановка завдання

Метою статті є визначення системи показників для оцінювання соціально-економічної ефективності податкової політики держави.

III. Результати

Ступінь відповідності сучасної податкової системи загальному соціально-економічному стану суспільства є ключовим елементом оцінювання її ефективності [1]. Для цього використовують:

1. Оцінювання динаміки зміни величини доходів бюджету відносно ВВП за допомогою класичних коефіцієнтів еластичності та динамічності податків [8].

2. Оцінювання доцільності, тобто відповідності зазначеній меті, на основі розрахунку коефіцієнта виконання планових податкових надходжень (відношення фактичних надходжень до планових); коефіцієнта "якості" сплати податків, тобто сплата податків у грошовій формі та з визначених джерел (відношення фактичних податкових надходжень за вирахуванням надходжень у негрошовій формі й надходжень від штрафів і фінансових санкцій до запланованих); коефіцієнта своєчасності, який характеризує своєчасність надходження коштів до бюджету.

Оцінювання ефективності податкової політики передбачає:

– визначення стану досліджуваного явища до та після впровадження певних заходів податкової політики;

- розрахунок витрат держави, пов'язаних із конкретними заходами податкової політики;
- розрахунок показників соціально-економічної ефективності від запроваджених заходів податкової політики.

У роботі [6] критерій ефективності податкової політики виражено таким чином:

$$\Delta HD \leq \Delta DC, \quad (1)$$

де ΔHD – індекс зростання податкових надходжень;

ΔDC – індекс зростання доданої вартості (ВВП за вирахуванням амортизації). Таким чином, показник інтегральної ефективності системи оподаткування розглядається як максимальне задоволення державної скарбниці та населення при найбільш повному використанні всього спектра наявних ресурсів.

Невід'ємною складовою сучасного розвитку суспільства є використання ресурсозбежних та екологічних технологій, що мінімізують шкідливий вплив на навколишнє середовище. Тому оцінювання ефективності податкової політики будемо розглядати як сукупність трьох складових: соціальної, економічної, екологічної. Ефективність податкової політики виявляється в здатності системи оподаткування забезпечити достатній рівень надходжень податків та зборів до бюджету країни для здійснення державою своїх функцій (безпека, рівні умови господарювання, дотримання законності, фінансування екологічних програм тощо), при цьому залишаючи достатньо коштів для фінансування потреб населення, розвитку суб'єктів господарювання за умов мінімізації шкідливого впливу на навколишнє природне середовище.

Основними завданнями податкової політики є:

- в економічній сфері – спрямованість на розвиток економіки, стимулювання платників податків до розвитку бізнесу, використання новітніх технологій;

- у соціальній – забезпечення соціальних умов життя, розвиток здорового суспільства. Кількісно визначити критерій соціальної ефективності досить складно, оскільки результатом її функціонування є не тільки матеріальна сфера, наприклад, отримання пенсій, а й створення умов для розвитку духовно багатого, освіченого особистості;

- в екологічній – скорочення обсягу шкідливих викидів до навколишнього середовища та зменшення їх впливу на населення.

Для визначення здатності податкової політики забезпечувати покладені на неї завдання запропоновано використовувати систему показників, які дають змогу визначити фіскальну ефективність податкової політики, її вплив на соціально-економічний розвиток країни, ефективність використання податків та зборів.

Комплексна система показників оцінювання ефективності податкової політики включає три блоки:

1) соціальна сфера (населення, зайнятість населення, доходи населення, освіта, культура тощо);

2) економічна сфера (промисловість, сільське господарство, будівництво, транспорт і зв'язок, торгівля та платні послуги, споживчі ціни й тарифи, зовнішньоторговельні послуги, інвестиції, матеріальні ресурси тощо);

3) природно-ресурсний потенціал (природні ресурси та охорона навколишнього середовища).

Розподіл бюджетних коштів може бути використаний як показник визначення пріоритетності податкової політики держави. Розглянемо динаміку розподілу коштів зведеного бюджету на економічну, екологічну та соціальну діяльність.

До видатків на соціальну діяльність будемо відносити видатки зведеного бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення, охорону здоров'я, освіту, духовний та фізичний розвиток (рис. 1).

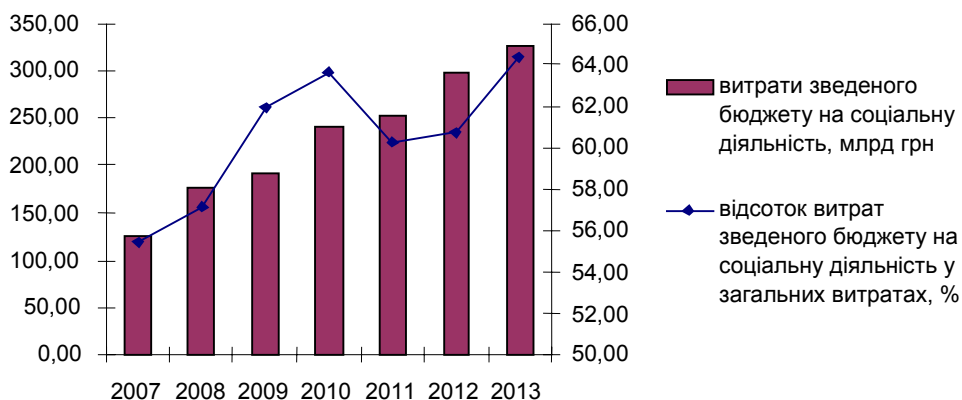

Рис. 1. Динаміка витрат зведеного бюджету на соціальну діяльність за 2007–2013 рр. (побудовано на основі даних [3])

З рис. 1 бачимо, що абсолютне значення витрат на соціальну діяльність за 2007–2013 рр. зростає і становить 326 млрд грн у 2013 р., але структура витрат зведеного бюджету змінюється: частка цих витрат також зростає з 55% у 2007 р. до 64% у

2010 р. Проте, у 2011 р. при розподілі бюджету на соціальну діяльність припадає 60% загальної суми.

На рис. 2 подано динаміку витрат зведеного бюджету на економічну діяльність.

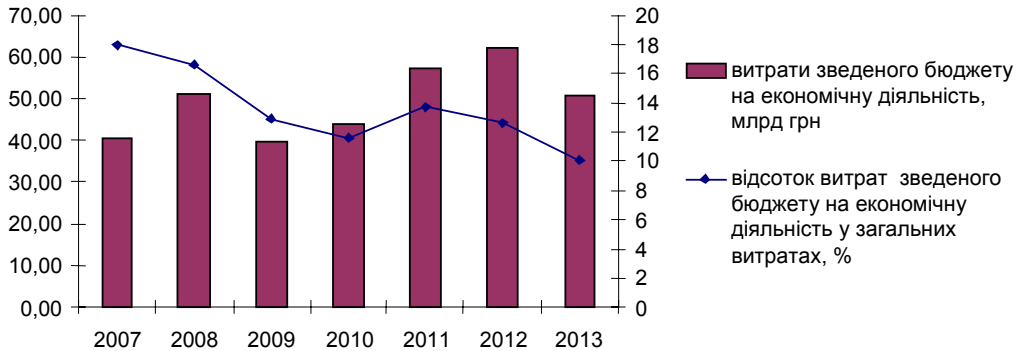

Рис. 2. Динаміка витрат зведеного бюджету на економічну діяльність за 2007–2013 рр. (побудовано на основі даних [3])

В абсолютному значенні витрати на економічну діяльність не мають чіткої динаміки за період 2007–2013 рр., їх значення перебуває в межах інтервалу від мінімального значення 30 млрд грн у 2009 р. до 62 млрд грн у 2012 р.

Проте, частка витрат на економічну діяльність у загальних витратах зведеного бю-

джету зменшується з 18% у 2007 р. до 10% у 2013 р.

Витрати зведеного бюджету на охорону навколишнього природного середовища поступово збільшуються з 2,2 млрд грн у 2007 р. до 5,6 млрд грн у 2013 р. Упродовж 2010–2013 рр. бачимо тенденцію до збільшення частки витрат у загальних витратах до 1,1% у 2013 р.

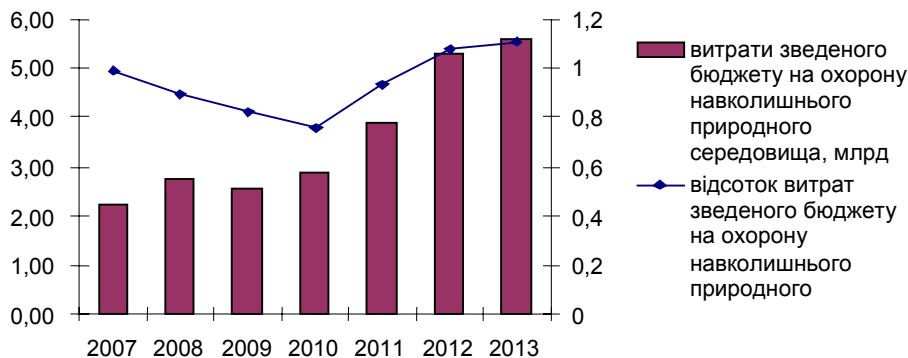

Рис. 3. Динаміка витрат зведеного бюджету на охорону навколишнього природного середовища за 2007–2013 рр. (побудовано на основі даних [3])

З рис. 1–3 бачимо, що витрати на соціальну діяльність мають найбільшу частку, що підтверджує соціальне спрямування податкової політики, також упродовж останніх років виділяється більше коштів на охорону навколишнього середовища.

Для визначення соціально-економічної ефективності будемо використовувати таку систему показників.

1. Динаміка податкових надходжень:

– динаміка податку на доходи фізичних осіб; податку на прибуток підприємств;

– динаміка екологічного податку; збору за забруднення навколишнього природного середовища;

– динаміка сплати ЄСВ.

2. Показник ефективності використання податкових платежів E , який будемо розраховувати як відношення витрат бюджету за функціональною класифікацією до загальної суми податкових надходжень за відповідними податками:

$$E = \frac{B}{ПН} \cdot 100, \quad (1)$$

де B – витрати бюджету за функціональною класифікацією;

$ПН$ – податкові надходження.

У табл. 1 подано формули розрахунку показника ефективності використання податкових платежів.

Таблиця 1

Формули розрахунку показника ефективності використання податкових платежів*

Код бюджетної класифікації та напрям витрат		Податки
0400 Економічна діяльність		Податок на прибуток підприємств
0500 Охорона навколишнього природного середовища	Капітальні інвестиції та поточні витрати Державного та місцевих бюджетів на охорону атмосферного повітря і клімату	Надходження від викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення
	Капітальні інвестиції та поточні витрати Державного та місцевих бюджетів на очищення зворотних вод	Надходження від скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти
	Капітальні інвестиції та поточні витрати Державного та місцевих бюджетів на поводження з відходами	Надходження від розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах, крім розміщення окремих видів відходів як вторинної сировини
	Капітальні інвестиції та поточні витрати Державного та місцевих бюджетів на радіаційну безпеку	Екологічний податок, який справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензій строк

* Таблиця складена автором

Наприклад, формула розрахунку показника ефективності використання податкових платежів в економічній сфері:

$$E_e = \frac{B_e}{ПН_e} \cdot 100, \quad (2)$$

де E_e – ефективність використання податкових платежів в економічній сфері;

B_e – сума витрат зведеного бюджету на економічну діяльність у розрахунку на одне підприємство, без урахування банків та бюджетних установ;

$ПН_e$ – сума надходжень податку на прибуток підприємств у розрахунку на одне підприємство, без урахування надходжень банків та бюджетних установ.

Видатки на економічну діяльність спрямовані на забезпечення функціонування ринкового середовища, впровадження новітніх технологій, підтримку пріоритетних сфер економіки тощо. На рис. 4 наведено динаміку показника ефективності використання податкових платежів, розрахованого за формулою (2) та на основі даних [3–4].

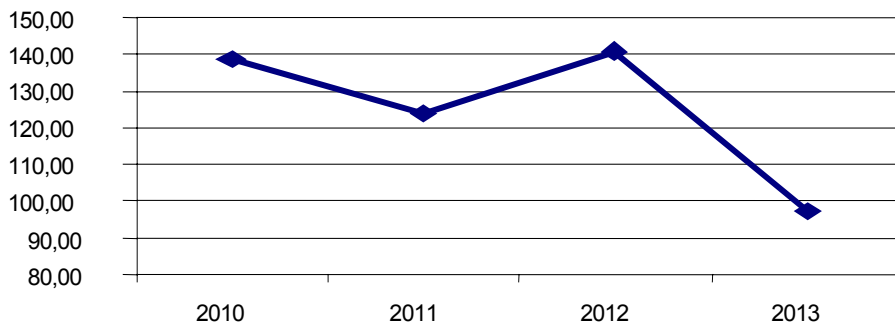

Рис. 4. Динаміка показника ефективності використання податкових платежів за 2010–2013 рр. (розраховано самостійно)

3. Показник загальної оцінки податкової політики у певній сфері, який визначає ступінь зв'язку виділених бюджетних коштів на статистичні показники, подано в табл. 2.

Таблиця 2

Формули розрахунку загальної оцінки податкової політики в певній сфері*

Код бюджетної класифікації та напрям витрат	Статистичні показники
1	2
0820 Культура та мистецтво	Відвідування театрів, концертних організацій, музеїв та інших закладів культури Охоплення музичними, художніми, хореографічними школами, школами мистецтв населення у віці від 6 до 18 років
0830 Засоби масової інформації	Сукупний тираж ЗМІ, кількість місцевих радіостанцій і телеканалів
0810 Фізична культура і спорт	Охоплення спортивними закладами населення у віці від 6 до 18 років Кількість осіб, що займаються спортом на 10 тис. населення

1	2	
Видатки Державного бюджету України на науку [5]	Кількість (кандидатів та докторів наук) на 10 тис. осіб	
0940 Вища освіта	Частка осіб, що здобувають або мають вищу освіту, до загальної кількості осіб у віці від 18 років	
0920 Загальна середня освіта	Частка осіб, що здобувають середню освіту, до загальної кількості осіб у віці від 6 до 18 років	
0700 Охорона здоров'я	Кількість лікарів та середнього медичного персоналу на 10 тис. населення	
0400 Економічна діяльність	Кількість підприємств – фізичних осіб у розрахунку на 100 тис. населення	
1050 Соціальний захист безробітних	Рівень безробіття, в тому числі довготривалого	
1020 Соціальний захист пенсіонерів	Частка пенсіонерів, що отримують мінімальну пенсію, до загальної кількості	
Капітальні інвестиції та поточні витрати Державного та місцевих бюджетів на	охорону атмосферного повітря і клімату	Викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря в розрахунку на один квадратний кілометр території регіону
	очищення зворотних вод	Частка забруднених зворотних вод у загальному обсязі скидання зворотних вод
	поводження з відходами	Утворення шкідливих речовин на один квадратний кілометр території регіону
	збереження біорізноманіття і середовища існування	Загальна кількість копитних тварин, хутрових звірів, пернатой дичини
	захист і реабілітацію ґрунту, підземних і поверхневих вод	Будівництво протиерозійних гідротехнічних споруд
Видатки Державного бюджету України на дослідження і розробку [5]	Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %	

* Таблиця складена автором

Ступінь зв'язку будемо розраховувати за формулою [13]:

$$r_{xy} = \frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x}) \cdot (y_i - \bar{y})}{\sqrt{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2 \cdot \sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y})^2}}, \quad (3)$$

де x_i – витрати бюджету;

y_i – відповідні статистичні показники;

$\bar{x}$ та $\bar{y}$ – відповідні середні;

n – обсяг вибірки.

Для оцінювання ефективності податкової політики в соціальній сфері серед інших пропонуємо використовувати динаміку таких показників: чисельність населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами за місяць, нижчими від прожиткового мінімуму; відсоток стипендії, соціальної допомоги та інших одержаних поточних трансфертів у сукупних доходах населення; частка податків та обов'язкових відрахувань у сукупних витратах населення; відсоток витрат на відпочинок і культуру в загальних витратах домогосподарств; темпи зростання реальних доходів населення; частка населення, що отримує мінімальну заробітну плату.

IV. Висновки

Отже, у статті запропоновано підхід до оцінювання соціально-економічної ефективності податкової політики держави. Передбачено оцінювання: фіскальної ефективності податкової політики на основі аналізу динаміки податкових надходжень; ефективності використання податкових платежів, на основі даних щодо витрат коштів зведеного бюджету та суми податкових надходжень за

відповідними податками; податкової політики в певній сфері, на основі визначення зв'язку виділених бюджетних коштів та статистичних даних за певними показниками. Напрямом подальших досліджень є використання реальних даних для здійснення оцінювання та аналіз отриманих результатів.

Список використаної літератури

1. Гармонізація податкового законодавства: українські реалії: монографія / Г. М. Білецька, М. В. Кармаліта, М. О. Куц та ін. – Київ: Алерта, 2012. – 222 с.
2. Герасименко Г. В. Соціальна роль податкової політики: обґрунтування та критерії оцінки [Електронний ресурс] / Г. В. Герасименко // Вісник ЖДТУ. – 2011. – № 3 (57). – С. 220–222. – (Економічні науки). – Режим доступу: <http://eztuir.ztu.edu.ua/452/1/220.pdf>.
3. Державна казначейська служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://treasury.gov.ua>.
4. Державна служба статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dknii.gov.ua/>.
6. Журавлева Т. А. Методологія функціонування механізму податкового регулювання на федеральному і регіональному рівнях: автореф. дис. ... д-ра екон. наук / Т. А. Журавлева. – Москва, 2007. – С. 56.
7. Крисоватий А. І. Податкова політика України: концептуальні засади теорії та практики: автореф. дис. ... д-ра екон.

- наук. : 08.04.01 / Андрій Ігорович Крисоватий. – Тернопіль, 2006. – С. 32.
8. Мельник П. Гармонізація інтересів держави та платників податків у контексті сучасної податкової реформи / П. Мельник, С. Онишко // Податкова система в Україні: проблеми і перспективи : матеріали круглого столу (21 червня 2000 року). – Ірпінь : Академія ДПС України, 2000. – 83 с.
  9. Оценка налоговой политики [Электронный ресурс] / И. В. Горский, Н. И. Малис, О. В. Медведева и др. // Аудит и финансовый анализ. – 2002. – № 2. – Режим доступа: <http://www.auditfin.com/fin/2002/2/rgorsky/rgorsky.asp>.
  10. Скрипник А. Фіскальна ефективність та можливі шляхи реформування ПДВ в Україні / А. Скрипник, Т. Паянок // Економіка України. – 2008. – № 4. – С. 29–42.
  11. Соколовська А. М. Податкова система України: теорія та практика становлення / А. М. Соколовська. – Київ : НДФІ, 2001. – 372 с.
  12. Тищенко О. М. Дослідження ефективності податкової політики у сфері охорони атмосферного повітря [Електронний ресурс] / О. Тищенко, М. Антонечко. – 2012. – № 1. – Режим доступу: http://fd.khivs.edu.ua/pdf/2012_1/24.pdf.
  13. Теорія ймовірностей та математична статистика : підручник / П. С. Сеньо. – 2-е вид., перероб. і доп. – Київ : Знання, 2007. – 556 с.
  14. Цимбалюк І. О. Податкове навантаження, як критерій ефективності ведення податкової політики [Електронний ресурс] / І. О. Цимбалюк, Н. В. Вишневська // Економічний вісник університету : зб. наук. пр. – Переяслав-Хмельницький : Державний вищий навчальний заклад "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди", 2012. – № 19/1. – С. 183–187. – Режим доступу: <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/832/1/tax.pdf>.

Стаття надійшла до редакції 10.06.2014.

Давыдков С.А. Подход к оценке эффективности налоговой политики

Статья посвящена оценке эффективности осуществляемой налоговой политики и ее влияния на социально-экономическое развитие страны. Предложено для определения способности налоговой политики выполнять возложенные на нее задачи использовать систему показателей, с помощью которой определяется фискальная эффективность налоговой политики, ее влияние на социально-экономическое развитие страны, а также эффективность использования налогов и сборов.

Ключевые слова: социально-экономическое развитие, налоги, налоговая политика, эффективность, фискальная эффективность.

Davydkov S. Approach to the Evaluation Efficiency Tax Policy

Difficult conditions the present, unresolved social and economic problems require immediate action by the State to improve the situation. In such circumstances, the question is assessing the impact of tax policy on general socio-economic situation, determine the effectiveness of the introduced tax policy, development of measures for improve it. This article is devoted to research in the field of assessing the effectiveness of ongoing tax policy and its impact on socio-economic development. The main objectives of tax policy defined in the economic field – focus on economic development, promotion of taxpayers to the business development of new technologies; social – social standards of life, the development of a healthy society; eco - reduction of harmful emissions to the environment and reduce their impact on the population. Based on the allocation of consolidated budget confirmed the social direction of tax policy also stipulates that in recent years allocated more funds for environmental protection. In articles to determine the ability of fiscal policy to carry out its tasks proposed to use a system of indicators by which performance is determined by the fiscal tax policy and its impact on the socio-economic development (indicator of the overall assessment of tax policy in a particular area, which determines the degree of connection of budget funds these statistics) and efficiency of taxes and fees.

Key words: socio-economic development, tax, tax policy, efficiency, effectiveness of fiscal.